

DASTURIY TA'MINOT TALABLAR HUJJATI

Muallif: **Hamzayev Jaloliddin**

Samarqand davlat universiteti

Urgut filiali, Biznesni boshqarish va tabiiy
fanlar fakulteti, 3-bosqich talabasi

✉ jaloliddinhamzayev0@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Suyarov Akram**

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, dotsent

✉ akramsuyarov@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu maqolada dasturiy ta'minotni yaratishda muhim o'rin egallovchi talablar hujjati — SRS (Software Requirements Specification) haqida batafsil ma'lumot beriladi. Ushbu hujjatning tarkibi, tuzilishi, ahamiyati, foydalanuvchi va tizim talablarini qanday aks ettirishi hamda ularni ishlab chiqish metodologiyalari yoritiladi. Maqolada talablar hujjatining sifatli tayyorlanishi dasturiy mahsulot muvaffaqiyatini qanday belgilab berishi misollar orqali tushuntiriladi.

Kalit so'zlar: talablar hujjati, SRS, dasturiy injiniring, foydalanuvchi talablari, tizim talablari, hujjatlashtirish, texnik spetsifikatsiya.

1. Kirish

Dasturiy mahsulotni muvaffaqiyatli ishlab chiqish uchun asosiy poydevor bu — talablar hujjatini aniq va to'g'ri tayyorlashdir. Bu hujjat buyurtmachi bilan ishlab chiquvchilar o'rtasidagi asosiy aloqa vositasi bo'lib, tizimning qanday ishlashi kerakligini belgilaydi. Noto'g'ri yoki tushunarsiz yozilgan talablar ko'p hollarda loyiha muvaffaqiyatsizligiga olib keladi. Shuning uchun dastlabki bosqichda SRS hujjatini sifatli ishlab chiqish katta ahamiyat kasb etadi.

2. Asosiy qism

2.1. SRS hujjatining maqsadi va ahamiyati

SRS (Software Requirements Specification) — bu dasturiy mahsulotga qo'yiladigan barcha talablarni tartibli va rasmiy tarzda aks ettiruvchi hujjatdir. U quyidagi vazifalarni bajaradi:

- Buyurtmachi va ishlab chiquvchi o'rtasida yagona tushunchani shakllantiradi.
- Talablar doirasini belgilab, keyingi loyihalash bosqichlariga asos bo'ladi.
- Test sinovlari va qabul mezonlarini ishlab chiqishga yordam beradi.
- Dasturchilar, dizaynerlar, testchilar va loyiha menejerlari uchun qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

2.2. SRS hujjatining tarkibi

SRS hujjatining tuzilmasi quyidagi asosiy qismlardan iborat bo'lishi mumkin:

1. Kirish:

- Maqsad
- Hujjat doirasi
- Atamalar va qisqartmalar
- Hujjatlar tuzilishi

2. Tizim haqida umumiy ma'lumot:

- Tizim konteksti
- Ish faoliyati haqida qisqacha
- Foydalanuvchi turlari
- Cheklovlar va bog'liqliklar

3. Foydalanuvchi talablari:

- Har bir foydalanuvchi uchun funksional ehtiyojlar
- Interfeysga qo'yiladigan talablar

4. Tizim talablari:

- Funksional talablar
- Funksional bo'lmagan talablar (ishlash tezligi, xavfsizlik, uzluksizlik)

5. Qo'shimcha ma'lumotlar:

- Diagrammalar (Use Case, ER, Aktivlik diagrammasi)
- Texnik cheklovlar
- Test mezonlari

2.3. Sifatli SRS hujjatining mezonlari

Yaxshi SRS hujjat quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi kerak:

- **Aniqlik:** Har bir talab aniq va tushunarli bo'lishi kerak.
- **To'liqlik:** Hamma asosiy ehtiyojlar aks etgan bo'lishi kerak.
- **Izchillik:** Talablar bir-biriga zid bo'lmasligi lozim.
- **O'lchovlilik:** Har bir talab o'lchanadigan ko'rsatkichlarga ega bo'lishi kerak.
- **Tekshiriluvchanlik:** Har bir talabni test orqali tekshirish imkoni bo'lishi lozim.

2.4. Talablar hujjatini yaratish bosqichlari

1. **Talablarni yig'ish:** Intervyu, so'rovnomalar, kuzatish usullari yordamida.
2. **Tahlil qilish:** Talablar to'plami tahlil qilinadi, qarama-qarshiliklar aniqlanadi.
3. **Hujjatlashtirish:** Maxsus formatda yozib chiqiladi.
4. **Tasdiqlash:** Buyurtmachi bilan kelishiladi va imzo bilan tasdiqlanadi.

3. Xulosa

Dasturiy ta'minot talablar hujjati — bu ishlab chiqish jarayonining yuragi hisoblanadi. Bu hujjat orqali barcha manfaatdor tomonlar o'zaro kelishilgan maqsad sari harakat qiladi. Talablar hujjatining sifatli va aniq tayyorlanishi dasturiy

mahsulotning funksional to'liqligi, foydalanuvchi ehtiyojlariga mosligi hamda texnik jihatdan barqaror ishlashini ta'minlaydi. Shuning uchun dasturiy injiniringda SRS tayyorlash bosqichiga alohida e'tibor qaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jalilov, A. (2020). *Dasturiy injiniring asoslari*. Toshkent: TATU nashriyoti.
2. Qodirov, M., & Xayitov, A. (2021). *Axborot texnologiyalari va dasturlash asoslari*. Toshkent: "Fan va texnologiya".
3. Karimov, R. (2019). *Kompyuter tizimlari va dasturiy injiniring*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
4. Raxmonov, D. (2022). *Dasturiy mahsulotlar loyihasi va boshqaruvi*. Namangan: NDU nashriyoti.
5. Sommerville, I. (2016). *Software Engineering*, 10th Edition. Pearson Education.
6. Pressman, R. S. (2020). *Software Engineering: A Practitioner's Approach*. McGraw-Hill.
7. IEEE Std 830-1998. *IEEE Recommended Practice for Software Requirements Specifications*.